

سیر و تطور ردیف در قالب مثنوی بر حسب نوع ادبی

دکتر مهدی دهرامی

استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه جیرفت

چکیده

قالب مثنوی را از منظر جنبه‌های موسیقایی متفاوت از قوالی مثل غزل و قصیده می‌دانند. یکی از تفاوت‌هایی که برخی از علمای بلاغت در این زمینه مطرح کرده‌اند گرایش نداشتن شاعران به استفاده از ردیف در قالب مثنوی است. تحقیق پیش رو تلاش دارد ردیف را در این قالب مورد بررسی قرار دهد و از آنجا که عواملی چون نوع ادبی، توجه شاعران مختلف به ردیف، دوره‌های مختلف شعر فارسی و بخش‌های توصیف یا روایی منظومه در میزان استفاده از این عنصر ممکن است نقش داشته باشد، تحقیق حاضر این عنصر را در نوع ادبی عرفان و زهد (حدیقه الحقیقه، ریح التتحیق، مخزن الاسرار نظامی) و غنایی (ورقه و گلشاه، ویس و رامین، لیلی و مجنون) و توجه به مولفه‌های مذکور با تاکید بر هزار بیت از هریک از منظومه‌ها بررسی کرده است. این تحقیق نشان می‌دهد کاربرد ردیف در مثنوی نیز همانند قوالب دیگر به مرور افزایش یافته است. علاوه بر آن میان اشعار روایی و غیرروایی در کاربرد ردیف تفاوت محسوسی وجود ندارد اما توزیع ردیف در یک منظومه یکسان نیست. در انواع مختلف ادبی، میزان به‌کارگیری ردیف متفاوت است و برخلاف تصور اولیه منظومه‌های غنایی کمتر از عرفانی از ردیف بهره برده‌اند.

کلیدواژه‌ها: مثنوی، موسیقی شعر، ردیف، نوع ادبی